

16-04-V1 Oppfølging av lønns- og arbeidsvilkår

Formål	Veiledningen gir utdypende forklaring til hvordan seriøsitet skal følges opp i Statsbyggs byggeprosjekter
Oppfølgingsansvar	Prosjekteier
Utføres av	Prosjektleder
Underordnet prosedyren	16-04 Seriøsitet og oppfølging i leverandørkjeden
Henvisninger	Lov om offentlige anskaffelser Arbeidsmiljøloven Forskrift om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter Forskrift om informasjons- og påseplikt og innsynsrett Forskrift om tariffavtale for byggeplasser Forskrift om delvis allmenngjøring av Landsoverenskomsten for elektrofagene Forskrift om utsendte arbeidstakere ITUC Global Rights Index 2015 US gov. Human Rights Reports

1 Innledning

Denne veiledningen beskriver prosessen med oppfølging av seriøsitet i Statsbyggs kontrakter. Prosessen kan deles inn i tre trinn:

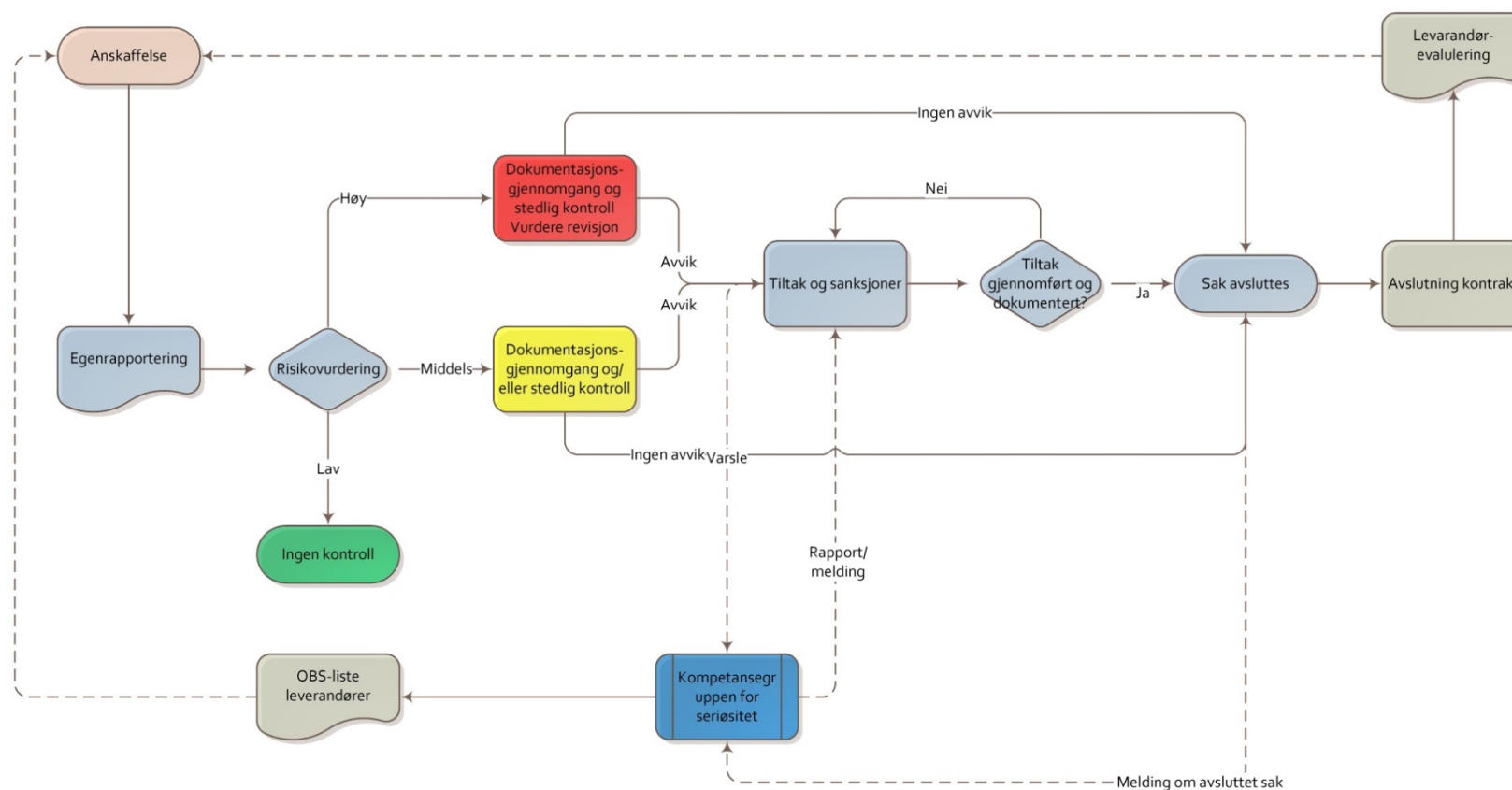
Prosessen er beskrevet i flytskjemaet på neste side. Et prosjekt kan bestå av flere kontrakter og prosessen skal følges for hver kontrakt og for hele leverandørkjeden i den enkelte kontrakt.

1.1 Definisjoner

Med **seriøsitet** mener Statsbygg forhold som gjelder:

- Lønns- og arbeidsvilkår (lønn, arbeidstid, HMS osv)
- Arbeidslivskriminalitet (svart arbeid, hvitvasking, stråselskaper, menneskehandel osv)
- Etisk handel (respekt for grunnleggende menneske- og arbeidstakerrettigheter samt HMS i leverandørkjeden utenfor Norge)

Hovedleverandør er en entreprenør eller **leverandør** som har påtatt seg et oppdrag for Statsbygg og som har en eller flere **underleverandører** til å utføre en del av oppdraget. Underleverandør inkluderer bemanningsforetak, enkeltpersonforetak og andre som medvirker til å utføre oppdraget.

1.2 Flytskjema seriøsitet i Statsbygg

2 Anskaffelse

Det mest effektive tiltaket i seriøsitetsarbeidet er å inngå kontrakter med seriøse virksomheter som har god oppfølging i sin leverandørkjede. Det reduserer omfanget av kontroller som Statsbygg må gjennomføre i løpet av kontraktsperioden.

Statsbygg er underlagt *lov om offentlige anskaffelser* og har en anskaffelsespolicy som stiller tydelige krav til blant annet seriøsitet, SHA og etisk handel.

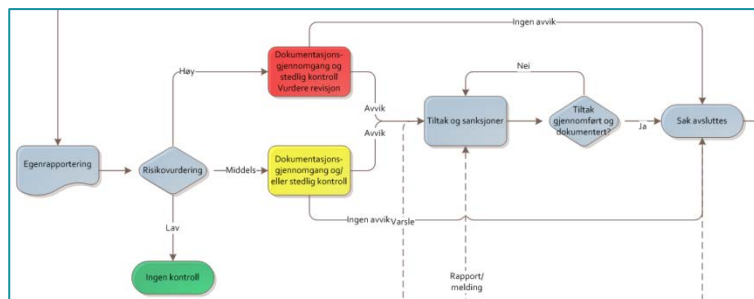
Kravene som Statsbygg skal stille med bakgrunn i lover, forskrifter og anskaffelsespolicyen er innarbeidet i anskaffelsesdokumentene som finnes i HUSET.

Statsbygg har kontraktsfestet følgende seriøsitetskrav:

- Internkontroll. Sikkerhet, helse og arbeidsmiljø
- HMS-kort fra dag 1
- Rapporteringsplikt til Sentralskattekontoret for utenlandssaker (SFU)
- Faglærte håndverkere
- Lønns- og arbeidsvilkår
- StartBANK-medlemsskap
- Bruk av underleverandører
- Etisk handel
- Læringer

En viktig forutsetning for å sikre at hele leverandørkjeden består av seriøse virksomheter, er å bruke de erfaringer Statsbygg har med virksomhetene fra tidligere prosjekter i nye anskaffelser. Se kapittel om Erfaring.

3 Kontraktsoppfølging

Offentlige oppdragsgivere er pålagt å kontrollere etterlevelse av kravene i praksis i forbindelse med sine kontrakter gjennom **forskrift om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter** og **lov om offentlige anskaffelser**.

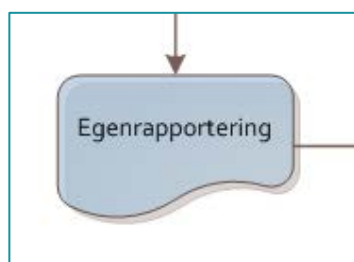
Forskrift om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter stiller krav til skriftlige systemer og rutiner og gjennomføring nødvendig kontroll av om kravene overholdes.

Lov om offentlige anskaffelser gir Statsbygg plikt til å følge opp at kontraktkravene etterleves. Dersom krav ikke etterleves av leverandøren og Statsbygg ikke følger opp og kontrollerer etterlevelse, kan dette i enkelte tilfeller anses å være en ulovlig direkte anskaffelse.

Kontraktsoppfølging i denne veiledningen består av følgende trinn:

- Egenrapportering
- Risikovurdering
- Kontrollaktiviteter
- Tiltak og sanksjoner
- Avslutning sak

3.1.1 Egenrapportering

Statsbygg krever egenrapportering fra leverandørene i hele leverandørkjeden.

Svarene fra leverandørene skal brukes for å vurdere risiko for brudd på seriøsitetsbestemmelsene og som grunnlag for dialog med leverandørene.

Skjema 16-04-M1 *Egenrapportering fra leverandører* skal besvares og sendes Statsbygg før arbeidene starter opp, med mindre annet er avtalt. Kravet gjelder for alle virksomheter i hele leverandørkjeden, inklusive enkeltpersonforetak og bemanningsforetak, som skal utføre arbeid på byggeplass.

Statsbygg kan kreve skjemaet innlevert flere ganger underveis i kontraktperioden. Det er hovedleverandørens ansvar å sørge for at skjemaet blir fylt ut og sendt til Statsbygg.

Alle spørsmålene skal besvares med utgangspunkt i de ansatte, innleide og utsendte arbeidstakerne samt enkeltpersonforetak som direkte medvirker, eller etter planen skal direkte medvirke til å oppfylle kontrakten hos dere som leverandør eller underleverandører. Dette gjelder også transportører som jevnlig leverer varer til byggeplassen og renholdsfirma.

3.1.2 Bruk av skjemaet

Skjemaet fylles ut av leverandøren.

Dersom leverandøren er hovedleverandør, sendes utfylt skjema til Statsbygg v/prosjektleder dersom ikke annen adressat er avtalt.

Dersom leverandøren er underleverandør, skal skjemaet sendes i leverandørkjeden opp til hovedleverandør. Hovedleverandør skal gjennomgå skjemaet og gi eventuelle kommentarer i punkt 11 før skjemaet leveres til Statsbygg. Øvrige punkter skal ikke endres av hovedleverandør.

3.2 Risikovurdering

Oppdragsgiver skal gjennomføre nødvendig kontroll av at krav til lønns- og arbeidsvilkår i kontrakter etterleves¹.

Risikovurderinger gjøres for å avdekke hvilke kontrakter/virksomheter som har lav, middels eller høy risiko for brudd på seriositetsbestemmelsene. De skal gjennomføres ved oppstart av nye kontrakter/leverandører og eventuelt underveis i kontraktsperioden.

Ved oppstart skal risikovurderingen basere seg på:

- svarene fra egenrapporteringen
- dokumenterte erfaringer med leverandøren (OBS-liste og leverandørevalueringer)
- informasjon fra Skatteetaten (i de prosjekter som omfattes av avtalen med Skatt Øst)
- informasjon i StartBANK
- kjennskap til bransjer gjennom oppslag i media og dialog med bransjen og andre etater

Underveis skal risikovurderinger foretas ved signaler om mulige brudd, f. eks ved:

- endringer i firmanavn/organisasjonsnummer (automatisk varsling med leverandørovervåking i StartBANK)
- negativ omtale i media
- pålegg fra Arbeidstilsynet
- funn ved SHA-inspeksjoner

¹ Forskrift om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter, §7.

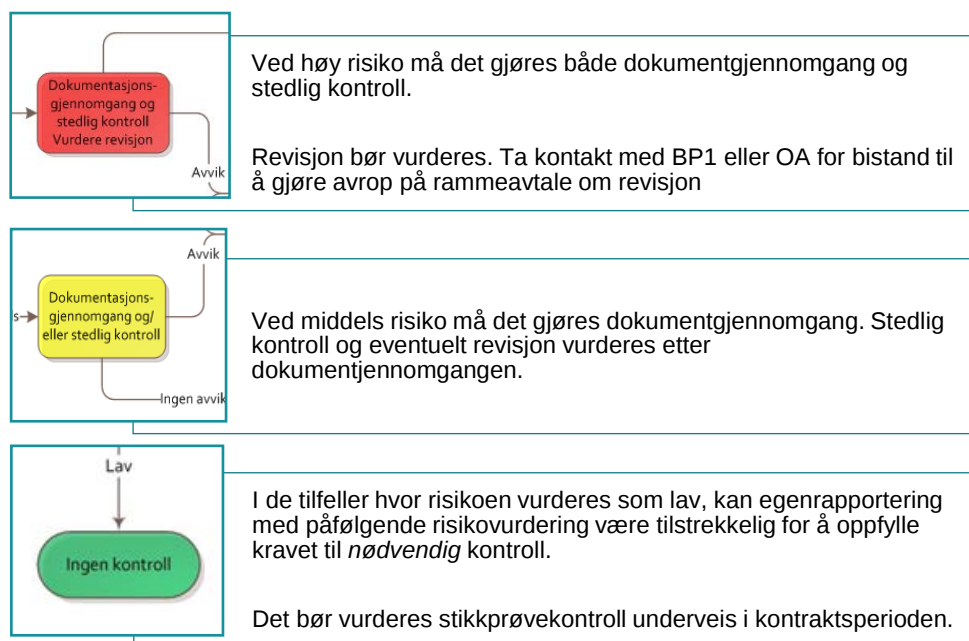
- tips

3.2.1 Dokumentasjon

Egenrapporten og konklusjonene fra risikovurderingen arkiveres på prosjektet som dokumentasjon på prosessen som er gjennomført.

3.3 Kontrollaktiviteter

Statsbygg har plikt til å kontrollere at seriøsitetsskravene i kontrakten etterleves. Omfanget av kontrollen må vurderes ut i fra konklusjonen fra risikovurderingen.

Statsbyggs kontraktbestemmelser gir innsynsrett i hele leverandørkjeden. Det kan være hensiktsmessig å be om dokumentasjon i flere omganger. Under er det beskrevet hvilken dokumentasjon som bør innhentes for kontroll av:

- Lønns- og arbeidsvilkår
- Andel faglærte og lærlinger
- Etisk handel

Sikkerhet, helse og arbeidsmiljø kontrolleres ved befaringer og SHA-inspeksjoner og omtales ikke nærmere her.

Ved mistanke om kriminelle forhold, svart arbeid osv, må mistanken meldes til aktuelle etater (politiet, Arbeidstilsynet, Skatteetaten eller kemneren).

3.3.1 Dokumentgjennomgang – trinn 1

I de fleste kontrakter er det flere ledd (inntil to ledd under hovedleverandør) og bruk av innleide arbeidstakere. Det er som regel hos underleverandør og innleide det avdekkes brudd på bestemmelsene om lønns- og arbeidsvilkår. Derfor er det i de fleste tilfeller aktuelt å be om dokumentasjon fra underleverandører og ved bruk av innleid arbeidskraft.

Ved dokumentgjennomgang – trinn 1 - kan det være nyttig å be om:

Lønns- og arbeidsvilkår:

- Dokumentasjon på hovedleverandørens oppfølging og kontroll i leverandørkjeden
- Dokumentasjon på at innleie er tillatt etter AML §14-12
- Dokumentasjon på at likebehandling etter ivaretatt etter AML §14-12b
- Lønnsrammer for stillingskategorier og satser/tillegg for skift, turnus, overtid og ulempe
- Satser for dekning av utgifter til reise, kost og losji
- Eventuelle avtaler om gjennomsnittsberegning av arbeidstid (hvis ikke mottatt tidligere)

Andel faglærte og lærlinger (hvis krav i kontrakten):

- Redegjørelse fra hovedleverandør om hvordan kravene skal oppfylles

Etisk handel (hvis krav i kontrakten):

- Eventuelt sertifiseringsbevis (SA 8000)
- Redegjørelse fra hovedleverandør om hvordan etisk handel følges opp i leverandørkjeden

Dersom dokumentasjonen over gir tilfredsstillende svar, og det ikke er grunn til å mistenke brudd på lønns- og arbeidsvilkår, kan kontrollen avsluttes. Eventuelt kan det gjøres stikkprøvekontroll hos enkelte underleverandører for å verifisere at hovedleverandørens opplysninger og dokumentasjon stemmer. Konklusjonen etter dokumentgjennomgangen må dokumenteres og arkiveres på prosjektet.

3.3.2 Dokumentgjennomgang - trinn 2

Dersom innledende gjennomgang ikke gir tilfredsstillende svar eller det er grunn til å mistenke at det kan være brudd på seriøsitetsbestemmelsene, bør det innhentes ytterligere dokumentasjon. Det må vurderes hvilket omfang som er hensiktsmessig; en eller flere ansatte hos en eller flere leverandører.

Dokumentasjon som bør innhentes som trinn 2, eller som stikkprøver underveis, er:

Lønns- og arbeidsvilkår (for personer valgt av Statsbygg ut i fra oversiktslisten):

- Arbeidsavtaler
- Oppdragsavtaler (ved innleie)
- Timelister
- Lønns slipper

Andel faglærte og lærlinger:

- Status andel faglærte og lærlinger
- Bemanningsplaner som viser hvordan kravet skal nås
- Dokumentasjon av fagopplæring (stikkprøver)
- Navn på lærling(er)

Etisk handel:

- Leverandørkjedekart for utvalgte produkter
- Dokumentasjon på at etiske retningslinjer er kommunisert til underleverandører
- Dokumentasjon på gjennomførte tiltak (risikokartlegging, kontroller, revisjoner, stedlige inspeksjoner, produktsertifiseringer)

Ved mistanke om brudd eller der det er avdekket brudd på seriøsitetsbestemmelsene, skal saken meldes til Kompetansegruppen for seriøsitet (serios@statsbygg.no).

Kompetansegruppen kan, etter nærmere avtale, bistå i den videre oppfølgingen.

3.3.3 Stedlig kontroll og revisjon

Innsynsretten gir Statsbygg rett til å foreta stedlige kontroller eller revisjoner hos leverandør/underleverandør, og ved lokasjon der tjenesten utføres.

Hovedregelen er at Statsbygg foretar anmeldte kontroller. Gi beskjed 3-7 dager i forveien og orientér om formålet og fremgangsmåten for kontrollen eller revisjonen.

I spesielle tilfeller kan det være riktig med uanmeldt kontroll. Det kan være i situasjoner hvor det er høy risiko for brudd og sannsynlig at leverandøren vil "forberede" seg til kontrollen på en måte som ikke gir et riktig bilde av forholdene.

En stedlig kontroll eller revisjon vil bli veldig omfattende dersom alle forhold skal kontrolleres. Stedlige kontroller og revisjoner bør derfor forberedes ved at det velges ut forhold som skal kontrolleres basert på risikovurderingen og dokumentgjennomgang trinn 1 og/eller trinn 2.

Det bør vurderes om stedlig kontroll eller revisjon skal utføres av uavhengig tredjepart. Statsbygg har rammeavtale om revisjon av lønns- og arbeidsvilkår. OA vil være behjelpelig med å gjøre avrop.

Taushetsplikt og sensitiv informasjon

Husk at taushetsplikten må overholdes ved innhenting av dokumentasjon og at personopplysninger og annen sensitiv informasjon behandles på en lovlig og forsvarlig måte. Det betyr at f. eks lønns slipper ikke må lastes opp til arbeidsrom i Portalen. Videre må dokumentasjonen oppbevares trygt og makuleres når kontrollen er avsluttet.

3.4 Tiltak og sanksjoner

Tiltak og sanksjoner skal iverksettes ut i fra bruddets alvorlighetsgrad og omfang.

Hvis det avdekkes brudd på krav til lønns- og arbeidsvilkår, skal Statsbygg iverksette tiltak, samt vurdere eventuelle sanksjoner. Tiltak og sanksjoner skal iverksettes ut fra bruddets alvorlighetsgrad og omfang.

Statsbyggs kontrakter har bestemmelser som åpner for følgende sanksjoner:

- Stanse arbeider (hvis fare for liv og helse)
- Kreve forholdet rettet (og eventuelt tilbakeholde penger)
- Kreve utskifting av underleverandør
- Heve kontrakten

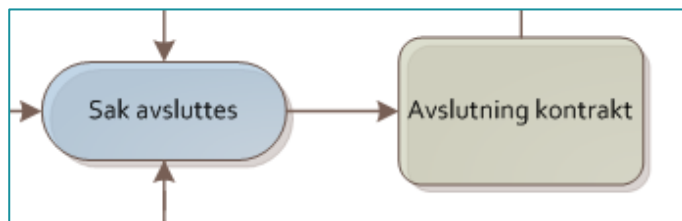
Dersom avviket tar tid å rette, må Statsbygg be om en forpliktende handlingsplan.

Kompetansegruppen for seriøsitet skal alltid rådføres før det tas beslutning om å iverksette, eller ikke iverksette, sanksjoner. Dette for å sikre ensartet håndtering av brudd på seriøsitetsbestemmelsene.

Som hovedregel er det ønskelig at forholdet rettes og at Statsbygg dermed bidrar til kompetanseheving hos leverandørene.

Overfor leverandører som ikke har evne eller vilje til å rette forholdet, eller forbedre sine rutiner, skal vi sanksjonere. Dette gjelder også ved gjentatte brudd, selv om forholdene rettes.

4 Erfaring

"Statsbygg skal arbeide for økt seriøsitet i bygningsbransjen. Anbudene skal inneholde krav som gir de seriøse aktørene gode konkurransevilkår, og som gjør det vanskelig å få oppdrag dersom man ikke følger lover og regler." (Tildelingsbrev 2016)

For at Statsbygg skal være en attraktiv oppdragsgiver for seriøse virksomheter og gjøre det vanskelig for useriøse virksomheter å få oppdrag for Statsbygg, må erfaringene som gjøres med leverandører i et prosjekt gjøres kjent og nyttiggjøres ved nye anskaffelser. Statsbygg har i den sammenheng to verktøy som omtales nærmere i denne veiledningen:

- OBS-liste seriøsitet
- Evaluering etter entreprenøroppdrag

4.1.1 OBS-liste seriøsitet

Kompetansegruppen for seriøsitet samler erfaringer fra saker de har behandlet, eller som er blitt meldt inn, og utarbeider en OBS-liste. OBS-listen inneholder oversikt over leverandører og underleverandører som må følges opp spesielt. OBS-listen skal alltid sjekkes før kontraktsinngåelse. Den skal ikke brukes som en "svarteliste", men gi nyttig informasjon som kan brukes ved anskaffelser (kontraktforhandlinger, oppstartsmøter osv) og ved kontraktsoppfølging underveis (risikovurderinger, planlegging av kontrolller osv.).

4.1.2 Evaluering etter entreprenøroppdrag

Evaluering etter entreprenøroppdrag skal tjene to formål:

- Ved anskaffelser: Benyttes av Statsbygg som egen referanse ved tildeling av oppdrag. En slik bruk forutsetter at det er opplyst i tildelingskriteriet at referanser vil bli vektlagt. Entreprenør må gis anledning til å supplere med referanser fra andre oppdragsgivere.
- For leverandørutvikling: ved oppstart av nye kontrakter kan tidligere evalueringer av kontraktsparten benyttes for samhandling om forbedringsområder.

Evaluering etter entreprenøroppdrag gjøres ved at seksjon for avtaleoppfølging og innkjøp (OA) ved garantiansvarlig sender e-post til prosjektleder med link til spørreskjema som skal besvares.

Evalueringen skal gjøres pr kontrakt og er:

- obligatorisk ved sluttoppgjør og nedtrapping av garanti
- frivillig ved underveisevalueringer (kan være aktuelt i langvarige kontrakter/rammeavtaler)

Prosjektleder gjennomfører evalueringen, med eventuell bistand fra fagressurser på spesifikke områder.

Resultatene fra alle leverandørevalueringer samles i et leverandørevalueringsregister som blir tilgjengelig for alle i Statsbygg og skal brukes ved anskaffelser.